

SHERLOCK HOLMES
SIR ARTHUR CONAN DOYLE
SHERLOCK HOLMES
BASKERVILLE'IN KÖPEĞİ
SHERLOCK HOLMES
BASKERVILLE'IN KÖPEĞİ
SHERLOCK HOLMES
BASKERVILLE'IN KÖPEĞİ
SHERLOCK HOLMES

İÇİNDEKİLER

Bay Sherlock Holmes	7
Baskerville'in Laneti	17
Problem.....	30
Sör Henry Baskerville	45
Üç Kopmuş İplik	62
Baskerville Malikânesi	78
Merripit Malikânesi ve Stapleton'lar	92
Doktor Watson'ın İlk Raporu	112
Doktor Watson'ın İkinci Raporu	122
Doktor Watson'ın Günlüğünden	146
Kayalıktaki Adam	161
Bataklıkta Ölüm.....	179
Ağlar Geriliyor	198
Baskerville'in Köpeği	217
Geriye Bakış	233

Bay Sherlock Holmes

Sherlock Holmes bütün gece ayakta kalmadıysa ki bu sık sık olurdu, genellikle geç kalkardı. Bu kez tam saatinde kahvaltıya oturmuştu. Ben şöminenin başına geçerek dün akşamki ziyaretçimizin unuttuğu bastonu elime aldım. Kaliteli ve kalın bir bastondu; topuzunun altında iki parmak genişliğinde gümüş bir plaka vardı ve üzerinde 1884 tarihiyle, “C.C.H.’deki arkadaşlarından M.R.C.S., James Mortimer’a” yazılıydı. Eskiden aile hekimlerinin kullandığı cinsten, dayanıklı ve güven veren bir bastondu bu.

“Ee Watson, ne çıkardın bundan?”

Holmes sırtı bana dönük oturuyordu; neyle uğraştığımı ona belli etmemiştim halbuki.

“Ne yaptığımı nereden biliyorsun? Arkanda gözlerin var galiba.”

“Yok, ama önümde gümüşten, iyi parlatılmış bir demlik duruyor,” diye karşılık verdi Holmes. “Eh, o değnekte neler görüyorsun bakalım? Ne yazık ki ziyaretçimiz dün bizi bulamadı; ne istediğini bilmediğimiz için burada bırakılmış bu baston çok kıymetli . Bunu inceleyerek onun nasıl bir adam olduğunu anlat bana.”

“Sanırım,” derken dostumun bu gibi vakalarda başvurduğu metodu uygulamaya çalıştım:

“Bay Mortimer başarılı ve orta yaşlı bir doktor. Bu değerli hediye de onu takdir etmek için vermişler.”

“Güzel,” dedi Holmes. “Harika!”

“Herhalde kırsal kesimde çalışan ve ev ziyaretlerini yaya yapan bir doktor.”

“Neden?”

“Çünkü baston çok kullanılmış. Şehirde çalışan bir doktorun bastonu böyle olamaz. Ucundaki demir çok aşınmış, bu da onun çok yürüdüğünü gösteriyor.”

“Çok mantıklı!” dedi Holmes.

“Üzerinde de C.C.H.’den arkadaşları yazıyor. Avcılık kulübü olabilir bu; üyelere tıbbi yardımda bulunduğu için ona ufak bir hediye vermiş olabilirler.”

“Gerçekten Watson, kendini aştın!” diye haykıran dostum sandalyesini geri çekerek piposunu yaktı. “Sen yazılarında benim küçük başarılarımı anlatırken kendini hep küçüm-süyorsun. Işığın kaynağı sen olmayabilirsin ama sen de onu yansıtıyorsun. Bazı insanlar, dâhi olmadıkları halde karşısındakinin dehasını harekete geçirebilir. Ben sana çok şey borçluyum, sevgili dostum.”

Şimdiye kadar hiç böyle bir itirafta bulunmamıştı. Doğrusu onun bu sözleri beni çok sevindirdi, çünkü kendisine olan hayranlığım ve becerilerini kamuya yansıtma çabalarımın karşısında hep kayıtsız kalışıyla çoğu kez kalbimi kırmıştı. Ama onun sistemini kullanarak kendisini memnun edecek bir sonuca ulaşmış olmaktan da az gurur duymadım hani. Bastonu elimden alıp birkaç dakika çıplak gözle inceledi. Sonra piposunu bir yana bırakarak pencereye kadar gitti. Orada ona büyüteciyle baktı.

“İlginç ama basit,” diyerek en sevdiği koltuğa geçti. “Baston gerçekten de pek çok çıkarıma kaynak oluşturabilecek bazı ipuçları veriyor bize.”

“Bir şey mi atladım?” diye sordum. “Gözümden önemli bir şey kaçmadı herhalde.”

“Korkarım Watson, çıkardığın sonuçların çoğu yanlış. Sana çok şey borçlu olduğumu söylerken, hataların sayesinde bazen doğru yolu bulduğumu anlatmak istiyordum; yoksa şimdiki olayda tamamen haksız değilsin. Bu bas-

tonun sahibi kesinlikle kırsal kesimde çalışan bir doktor ve yaya olarak hep yollarda.”

“O zaman haklıyım.”

“Ama hepsi o kadar.”

“Zaten hepsi o kadardı.”

“Hayır, hepsi o kadar değildi. Bence bir doktor, Avcılar Kulübü’nden ziyade bir hastaneden hediye alır; H’den önceki C.C. harfleri de ‘Charing Cross’ demek oluyor.”

“Olabilir.”

“Bu ihtimal daha kuvvetli. Bu varsayımı temel alırsak, tanımadığımız ziyaretçinin kimliği hakkında yeni bulgular var elimizde.”

“Peki, diyelim ki C.C.H., Charing Cross Hospital’in kısaltılmışı olsun. Bundan nasıl bir sonuç çıkarabiliriz?”

“Aklına gelmedi mi? Sen benim metotlarımı biliyorsun. Onları kullan!”

“Aklıma ilk gelen şey şu; bu adam kırsal kesime geçmeden önce şehirde çalışmış olmalı.”

“Bundan daha derine inebiliriz. Önce bu hediye ona hangi nedenle verilmiş, bunu düşünelim. Arkadaşları ona ne zaman hediye almaya karar verdiler? Doktor Mortimer

serbest çalışmak üzere hastaneden tamamen ayrılırken. Bastonun hediye olduğunu biliyoruz. Hastaneyi bıraktıktan sonra artık kırsal kesimde çalışacağı için verdiler bunu ona. Bu iki olay arasında bir ilinti kurmak çok mu zor yani?”

“Değil herhalde.”

“Ayrıca onun hastanenin daimi kadrosunda olmadığını çıkarabiliriz, yoksa kırsal kesime gitmezdi. Kalsaydı nasıl bir pozisyonu olacaktı? Belki de asistan olarak kalacaktı ki o zaman kıdemli bir tıp öğrencisinden pek farkı olmayacaktı. Demek ki beş yıl önce hastaneden ayrılıyor; tarihi bastondaki ithafta yazılı. Senin o orta yaşlı hekiminden geriye bir şey kalmıyor o zaman, azizim Watson. Oysa ziyaretçimiz çiçeği burnunda genç bir adam; daha otuz yaşına bile basmamış, cana yakın, hırslı olmayan, biraz dağınık biri. Teriyerden büyük, çoban köpeğinden küçük bir köpeği var.”

Ben inanmıyormuş gibi bir kahkaha attım. Sherlock Holmes arkasına yaslanarak piposundan duman halkaları çıkardı.

“Şu son ayrıntılara gelince, bu iddianın doğruluğunu öğrenme olanağım yok, ama adamın mesleği ve yaşı hakkında bazı bilgilere ulaşabilirim.”

Raftan Tıp Rehberi'ni çekerek sayfalarını karıştırdım. Pek çok Mortimer vardı, ama bunlardan sadece biri bizim ziyaretçimiz olabilirdi. Yazılanları okudum:

“Mortimer, James. M.R.C.S.¹, 1882, Grimpfen, Dartmoor, Devon. ‘Hastalık Kalıtsal mıdır?’ adlı teziyle Jackson Ödülü’nü kazanmış. İsveç Patoloji Derneği muhabir üyesi. *Lancet* dergisinde çıkan ‘Soyaçekimin Tuhaflikları’ adlı makalenin yazarı. *Journal of Psychologie* dergisinde ‘İlerliyor muyuz?’ adında bir araştırması yayımlanmış. Charing Cross Hospital’deki asistanlığından sonra Grimpfen, Thorsley and High Barrow ilçelerinin yerel hekimliğini üstlendi.”

“Avcılar Kulübü’ne ait bir tek satır yok,” diye güldü muzipçe. “Ama adam, senin de çok iyi saptadığın gibi kırsal kesimde çalışan bir doktor, azizim Watson. Ben de varsayımında haklıyım galiba. Onun cana yakın ve dağınık biri olduğunu söylemiştim ya. Zaten bu dünyada hep cana yakın kimseler böyle hediyeler alır. Hırslı olmayan insanlar Londra’daki bir işi bırakıp kırsal kesime gider. Bir saat boş yere bekledikten sonra kartvizit yerine bastonunu bırakan birine de dağınık derim ben.”

“Ya köpek?”

1 Royal College of Surgeons: Bu derneğin üyesi doktor gibi çalışabilir. Bunun için doktor unvanı zorunlu değildir, ama iltifat olsun diye, konuşmalarda ‘doktor’ diye hitap edebilirler. (ç.n.)

“Sahibinin bastonunu sık sık arkasından getiriyormuş. Baston ağır olduğu için hayvan onu ortasından kapmış hep; diş izlerini orada görebilirsin. Isırık yeri de bence bir teriyer için çok geniş, bir çoban köpeği için de çok dar. Öyleyse bu ... Evet, o zaman bu kıvrıcık tüylü bir spanyel!”

Holmes ayağa kalkarak odada dolaşmaya başladı, sonra pencerenin önünde durdu. O kadar emin konuşmuştu ki şaşkınlıkla ona baktım.

“Nasıl bu kadar emin olabilirsin?”

“Çünkü köpek kapımızın önünde duruyor. Sahibi de şimdi zili çaldı. Lütfen burada kal Watson! Gelen senin meslektaşın ne de olsa; burada bulunmanın bize yararı olabilir. Merdivende bir ayak sesi duyduğunda gelenin niyetinin ne olduğunu bilememek acınası bir hal doğrusu. Bir bilim adamı olan Doktor James Mortimer, soruşturma uzmanı Sherlock Holmes’ten ne isteyebilir ki? Girin!”

Ziyaretçimiz benim için sürpriz oldu. Ben tipik bir kırsal kesim hekimi beklerken içeri uzun boylu ve zayıf bir adam girdi. Burnu gaga gibi uzun ve sivriydi. Altın çerçeveli gözlüğünün ardındaki gri gözleri birbirine yakındı. Hekim gibi giyinmişti, ama elbisesi bakımsızdı; ceketi lekeliydi ve pantolonunun dizleri çıkmıştı. Henüz genç olmasına karşın hafifçe kamburdu. Yürürken başını öne uzatıyordu; her şeyi merak eden birine benziyordu. İçeri girer girmez

bakışı Holmes'ün elinde tutmakta olduğu bastona yöneldi ve neşeyle haykırdı:

“Buna sevindim işte!” dedi. “Nerede unuttuğumu bilmiyordum. Onu kaybetmek istemem!”

“Bu bir hediye olmalı!” dedi Holmes.

“Öyle.”

“Charing Cross Hastanesi'nden mi?”

“Oradaki birkaç arkadaşımın düğün hediyesi.”

“Aa, yazık!” diyen Holmes başını iki yana salladı.

Doktor Mortimer şaşkınlıkla gözlerini kırıştırdı:

“Neden yazık?”

“Çünkü düşüncelerimizi altüst ettiniz. Düğün hediyesi mi dediniz?”

“Evet, evlenmiştim ve serbest çalışmak için hastaneden ayrılıyordum.”

“Haa, o zaman pek de yanılmamışsınız,” dedi Holmes.

“Ee, Doktor Mortimer...”

“Bay Mortimer deyin lütfen. Benim doktor unvanım yok. Sadece devletin sağlık müdürlüğünü üstlenen bir devlet memuruyum, o kadar.”

“Ve zekâsı oldukça keskin biri.”

“Sadece bilime hevesliyim. Bilinmeyenler okyanusunun kıyılarında deniz kabukları topluyorum. Sherlock Holmes’le mi müşerref oluyorum?”

“Evet, bu da dostum Doktor Watson.”

“Çok memnun oldum. İsminizi dostunuzdan bahsedilirken duymuştum. Siz beni çok ilgilendiriyorsunuz Bay Holmes. Böyle bir supraorbital² oluşumu hiçbir dolikosefalde³ görmedim ben. Şu paryetal⁴ girinti üzerinde elimi dolaştırabilir miyim? Kafatasınızın kalıbı, aslı getirilene kadar Antropoloji Müzesi’nde durmalı aslında, ama gerçekten itiraf edeyim kafatasınıza bayılıyorum!”

Sherlock Holmes bu acayip ziyaretçimize oturması için yer gösterdi.

“Siz de tıpkı benim gibi, ilgi alanınıza tutkuyla bağlısınız,” dedi.

“Parmak uçlarınıza bakınca anlıyorum ki sigarayı kendiniz sarıyorsunuz. Çekinmeyin, yakın bir tane.”

Mortimer sigara kâğıdıyla tütünü çıkarıp olağanüstü bir maharetle sardı. Parmakları bir böceğin dokunaçları gibi uzun ve titrekti.

2 Göz çukuru kemiğinin alını oluşturan üst kısmı. (ç.n.)

3 Dar ve uzun kafatası. (ç.n.)

4 Şakak kemiği. (ç.n.)

Holmes sustu, ama konuşumuza attığı keskin bakışlar ona çok ilgi duyduğunu gösteriyordu.

Sonunda, “Herhalde bu akşam buraya sadece benim kafatasıma hayran olduğunuzu söylemek için gelmediniz,” dedi.

“Tabii ki öyle değil. Elime böyle bir fırsat geçtiğı için sevindim ama. Size gelmemin nedeni řu Bay Holmes; ben pratik bir adam değilim, bir anda çok ciddi ve sıra dışı bir problem çıktı karşıma. řu anda Avrupa’nın en yetenekli adamlarından ikincisi olduğunuzu biliyorum ...”

“Birincisi kimmiş, söyler misiniz lütfen?” diye sordu Holmes biraz sertçe.

“Mösyö Bertillon. Bilimsel düşünen birini etkileyecek yeteneğı sahip.”

“Öyleyse ona gitmeniz daha iyi olmaz mı?”

“Bilimsel düşünen biri dedim. Siz bir eylem adamı olarak bir numarasınız tabii ki. Umarım sizi istemeden kırma mışımıdır.”

“Birazcık,” dedi Holmes. “Ama Doktor Mortimer, artık konuyu dağıtmadan řu probleminizi anlatsanız daha iyi olacak.”

Baskerville'in Laneti

"Cebimde bir mektup var," dedi Mortimer.

"Odaya girdiğiniz anda farkına vardım zaten," diye vurguladı Holmes.

"Bu eski bir el yazması."

"On sekizinci yüzyıldan kalma, eğer sahte değilse."

"Bunu nasıl bu kadar kesin söyleyebilirsiniz?"

"Demin aramızda konuşurken birkaç santimini görebildim o yazının. Bunun ne kadar eski olduğunu bir uzman on yıllık hatayla saptayabilir. Bu konudaki yazımı belki okumuşsunuzdur. Bence bu yazı 1730 yılından kalma."

"Tam tarihi 1742," diyen Mortimer cebinden mektubu çıkardı. "Bu aileden kalma el yazması bana Sör Charles Baskerville tarafından emanet edildi. Kendisi tam üç ay önce aniden öldü ve bu Devonshire'da çok yankı buldu.

Şunu da söyleyeyim, ben onun hem doktoru hem de arkadaşaydım. Kendisi zeki ve pratik bir adamdı. Benim gibi o da hurafelere pek kulak asmazdı. Yine de bu el yazmasını çok ciddiye aldı ve tam da beklediği gibi öldü.”

Holmes’ün eli yazılı kâğıda uzandı, sonra onu dizinin üzerine yaydı.

“Dikkat edersen Watson, bu yazıda büyük ‘S’ harfi küçük ‘s’ harfiyle hep yer değiştirmiş. Yazının tarihini saptamada başvuru olan çeşitli işaretlerden biri de bu⁵.”

Onun omzu üzerinden sararmış kâğıda göz attım. En üstte “Baskerville Malikânesi”, onun altında da büyük rakamlarla “1742” yazılıydı.

“Öyküye benziyor bu.”

“Evet, Baskerville ailesinden kalma bir efsane.”

“Ama benim fikrimi daha güncel ve gerçek bir olay için alacağınızı sanıyordum.”

“Çok doğru. Bu çok güncel, ciddi ve acil bir mesele. Yirmi dört saat içinde bir karara varmak gerekiyor, ancak bu yazı çok kısa ve şimdi size okuyacağım konuyla da çok ilgili.”

Holmes arkasına yaslandı ve parmak uçlarını hafifçe birbirine dokundurarak uysalca gözlerini kapadı. Mortimer

5 Eski İngilizce’de s harfleri uzun yazılırdı. Daha sonra kısaltarak günümüzdeki halini aldı. (ç.n.)

yazıyı ışığa tuttu ve çatlak sesiyle bu ilginç vakayı okumaya başladı:

“Baskerville’in köpeği hikâyesinin nereden geldiği konusunda çok şey söylendi, ama ben doğrudan doğruya Hugo Baskerville’in sülalesinden geldiğim için bu öyküyü babamdan duyduğum gibi ki o da kendi babasından duymuş, yazıyorum. Bütün bunların bu şekilde gerçekleştiğinden eminim. Sizlerden rica ediyorum evlatlarım, şuna inanın ki günahları cezalandıran Tanrı’nın adaleti onları bağışlayabilir de! Hiçbir lanet, dualarla ve pişmanlıkla ortadan kalkmayacak kadar ağır olamaz! Bu olaydan ders çıkarın ki geçmişte olanlardan ötürü korkmayın ve ailemize bu kadar zarar veren iğrenç tutkulara sakın sizler de kapılmayın!

Baskerville Malikânesi zamanında benimle aynı adı taşıyan Hugo diye bir adama aitti. (Bu malikânenin tarihini Lord Clarendon yazmıştır; okumanızı özellikle öneririm.) Artık susmanın bir anlamı yok; kendisi çok vahşi, iğrenç ve dinsiz bir adamdı. Komşuları onu hoş görmüş olabilir, ama o zamanlar bizim yörede hiçbir rahip barınamıyordu ve Hugo’nun kabalığını, iğrençliğini duymayan kalmadı. Bu adam Baskerville Malikânesi’nin sınırlarına komşu bir çiftçinin kızına ‘âşık oldu.’ (Korkunç tutkusunu anlatırken bu ifadeyi kullanmak uygun değil ama...) Bu iyi tanınan, namuslu kız ona yüz vermedi, çünkü onun kötü şöhretinden korkuyordu. Hugo, Aziz Michael Yortusu’nda kendi gibi işe yaramaz beş altı serseriyle birlikte çiftliğe gizlice girerek kızı kaçırdı, çünkü kızın babasının ve

ağabeylerinin o gün evde olmadıklarını biliyordu. Genç kızı malikâneye getirip en üst kattaki odalardan birine hapsedtiler. Hugo'yla arkadaşları her gece yaptıkları gibi içmeye oturdular. Bu arada yukarı odadaki kız aşağıda söylenen şarkıları, bağrıışları ve iğrenç küfürleri işittikçe aklını kaçırmış olmalıydı, çünkü söylenenlere bakılırsa Hugo Baskerville'in sarhoşken ağzından çıkanlar onu kesinlikle cehennemlik yapmaya yetermiş. Genç kız bu korku içinde en cesur erkeğin bile cesaret edemeyeceği bir işe kalkıştı; çatıdan başlayarak duvarları saran, bugün de var olan sarmaşıklara tutunarak yere kadar indi ve bataklık üzerinden evine doğru koşmaya başladı. Malikâneden babasının evine kadar üç millik bir yol vardı.

Az sonra Hugo, esirine yiyecek ve içecek vermek üzere ki niyeti sadece bu değildi muhtemelen,- kızın odasına çıktı. Ama kafes boştu ve kuş uçmuştu! Bunu görünce beyninden vurulmuşa döndü. Merdivenlerden aşağı koşarak salona geldi ve koca masanın üzerine sıçradı; şişeler ve tabaklar yere düştü. Yandaşlarının önünde kızı yakalamak için ruhunu bile satacağını haykırıp durdu. Öbür serseriler onun bu hiddeti karşısında korkuyla bakıştılar. İçlerinden en kötüsü ya da en sarhoşu kızın üzerine köpekleri salmayı önerdi. Hugo evden dışarı fırladı ve seyisi çağırdı. Atını hazırlamasını, köpekleri de serbest bırakmasını emretti.

Kızın mendilini iz bulsunlar diye köpeklere koklattı. On- dan sonra mehtabın aydınlattığı bataklıkta hep köpek havlamaları duyuldu. Hugo'nun içki arkadaşları her şeyin

bu kadar kısa bir zaman içinde olup bitmesinden ötürü şaşkınlık içindeydiler. Yaptıkları şey sulanmış beyinlerine dank etti yavaş yavaş! Derken etrafı bir telaş aldı; kimi silahını aradı, kimi atını, birkaçı da daha fazla şarap istedi. Sonunda akılları başlarına geldi ve on üçü birden atlarına binip kızı takibe koyuldular. Daha doğrusu evine doğru dörtнала koştular.

Bir iki mil gitmişlerdi ki bir çobana rastladılar ve ona bir atıyla köpeklerini görüp görmediğini sordular. Adam korkudan felce uğramış gibiydi, konuşamıyordu. Sonunda genç kızı ve onun arkasına takılan köpekleri gördüğünü kekeledi. 'Ama daha fazlasını gördüm,' dedi. 'Hugo Baskerville siyah atıyla önümden geçti, onun arkasından da hiç havlamayan bir cehennem köpeği koşuyordu ki Tanrı bunun gibisini peşime takmasın!'

Sarhoş atlılar çobana küfrettikten sonra yollarına devam ettiler, ama çok geçmeden korkudan buz kestiler, çünkü beyaz köpüklerle sarılı siyah at bataklıkta sahipsizce dörtнала koşuyordu; dizginleri yerde sürünüyordu ve eyeri boştu. O zaman yan yana geldiler. Büyük bir korku içindeydiler. Buna rağmen yollarına devam ettiler. O sırada her biri tek başına olsaydı seve seve geri dönerdi. Yavaş yavaş ilerlediler ve sonunda köpeklerle ulaştılar. Onlar bile o kadar cesur ve safkan olmalarına karşın bataklığın kenarındaki ufak bir hendekte birbirlerine sokulmuşlardı. Biri öbürünü iteliyor, birkaçı da tüylerini kabartarak önlerindeki ufak geçide bakıyordu.

Topluluk burada durdu. adamlar şimdi iyice ayılmıştı. Çoğu ileri gitmek istemedi, ama içlerinden üç tanesi, ya daha sarhoş ya da daha cesur olanları o geçide daldı. Bu geçit daha geniş bir alana açılıyordu. Orada kimin ve ne zaman yerleştirdiği bilinmeyen iki tane kocaman kaya vardı. Mehtap o meydana aydınlatıyordu ve tam ortada talihsiz kız bulunuyordu; korkudan ve yorgunluktan düşüp ölmüştü! Ama bu serserilerin tüylerini diken diken eden ne bu kızın ne de Hugo Baskerville'in cesediydi. Hugo'nun üzerine çıkarak onun boğazını paramparça eden, o zamana kadar gördükleri her köpekten çok daha büyük bir köpek, siyah bir canavardı! Bu yaratık onların gözü önünde Hugo Baskerville'in boğazını kopardıktan sonra kan damlayan sarkık dudakları ve alev saçan gözleriyle atlılara baktı. Adamlar canlarını kurtarmak için korkudan çılgılık ata ata, bataklığı da geçerek geri döndüler. Söylenenlere bakılırsa biri aynı gece öldü; öbür ikisi de aklını kayırdı.

İşte evlatlarım, köpeğin öyküsü bu kadar. O zamandan beri bu hayvan, ailemizin başına hep belâ getirdi. Ben bunu dolambaçlı yollara ve imalara başvurmadan yazdım çünkü insan bilinmeyenden korkar. Ailemizden bazılarının aniden, gizemli şekilde, kan revan içinde kalarak öldüklerini de söyleyeyim bu arada, Kutsal Kitap'ta yazıldığı gibi. Tanrı üçüncü ve dördüncü kuşaktaki masumları korusun! Bu kehanette bulunurken evlatlarım, sizlere geç saatlerde ve karanlıkta kötü niyetli güçlerin oynadığı bataklığa yaklaşmamanızı öneririm.